

Översiktlig tjäderinventering i norra Skåne våren 2022

Lämplig tjäderbiotop

Foto: Janne Johansson

Skogskommittén, Skånes Ornitologiska Förening, 2022
Anser Supplement nr 82

Tjädertuppen

Står med vatten upp på kängornas skaft
Det är stillsamt, dagar en bit in i höstmånaden
På våren kan här höras lätt orrkutter
från myrens öppna delar
Nu tävlar istället tystnaden med vindens
svaga viskning i myrtallarna

Då utan förvarning
kommer med lätta, tunga vingslag
med en lätt styrande glidflykt
skogens obestridda fågel
sex-sju meter över det blöta, breda laggkärret
över flaskstarr, ängsull, myrlilja och björnmossa

Skogsfågeln par preference
säger någon
en tung tjädertupp på vingar
Den ser mig
den girar svagt
den fortsätter i glidflykt förbi och bort

Janne Johansson

Tjäderspel

Foto: Hans Svensson

Skogskommittén, Skånes Ornitologiska Förening

Ingvar Nilsson, Östra Göinge

Jan Linder, Kristianstad

Anders Linus Larsson, Hässleholm

Staffan Åkeby, Höör

Thomas Arnström, Svalöv

Janne Johansson, Örkelljunga

Per Muhr, Ängelholm (sammankallande)

I arbetet har också Thomas Johnsson, Hässleholm, deltagit

I Tabell 1, 2 och 3 framgår de personer som deltagit i inventeringsarbetet.

En arbetsgrupp bestående av Janne Johansson, Thomas Johnsson, Thomas Arnström och Per Muhr har sammanställt rapporten.

Korrespondens och frågor ställs till Per Muhr, paemuhr@gmail.com, 0723 242133

I arbetet har vi fått stöd av Christer Johansson, BirdLife Sverige, Jan Hellenberg, BirdLife Sverige och Martin Green, Skånes Ornitologiska Förening.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	sidan 5
Bakgrund	sidan 6
Metod	sidan 8
Resultat	
Örkelljunga	sidan 10
Hässleholm	sidan 14
Osby/Östra Göinge	sidan 16
Förändringar i tjäderbeståndet i Örkelljunga kommun under perioden 2002-2022	sidan 20
Diskussion	sidan 21
Slutsatser	sidan 24
Åtgärder	sidan 24
Litteratur	sidan 26

Bilagor: Tabell 1-3

Sammanfattning

Tjädern behöver blåbärsrika, helst talldominerade äldre (> 50 år) blandskogar med inslag av sumpskog, myr och kantzoner mot mossar. Skogen bör inte ha fragmenterats genom hyggen eller vara utsatt för mycket störningar.

Metod

Resultat från livsmiljömodellering (Habitat Suitability Index, HSI) har använts för att peka ut var i Skåne det finns områden som är lämpliga livsmiljöer för tjädern. Modellen utgår från de krav som arten har på sin miljö och resulterade i en karta med information om var det finns lämpliga tjädermiljöer i landskapet. Dessa enligt modellen lämpliga tjädermiljöer har besökts under våren 2022 och inventerats på förekomst av tjäder eller tjäderspillning.

Resultat

Totalt pekade modellen ut 43 tjäderlämpliga områden i Skåne. Av dessa områden har 30 besökts. I sexton av de besökta områdena fann vi kvarvarande förekomster av tjäder. Dessa tjäderlämpliga områden är koncentrerade till norra Skåne. Resultat från SkOF:s Atlasinventeringar i Skåne på 1980- och tidiga 2000-talet samt återkommande tjäderinventeringar under perioden 2002-2022 i Örkelljunga kommun tyder på att endast ca 20 % av tjäderbeståndet som fanns i Skåne på 1980-talet finns kvar idag. Denna återstående population är en gles randpopulation som bara har tillgång till fragmenterade habitat. Vi konstaterade också att livsmiljömodellen är ett effektivt instrument för att rationellt inventera tjäderförekomst i större landskapsavsnitt.

Slutsatser

Ska tjädern finnas kvar i Skåne måste två faktorer vara uppfyllda; att det finns tjädrar och att det finns ett landskap som har de förutsättningar som behövs för att hålla en rimligt stabil population. För att behålla tjädern i Skåne kommer åtgärder att behövas. Om skogsbruket och ansvariga myndigheter inte tar ett samlat landskapsövergripande ansvar för populationsspillran i norra Skåne, så kommer tjädern på sikt att försvinna från Skåne. Det pågår en accelererande landskapsomvandling i de skogar som är livsvillkoret för skogshönsen. Efterfrågan på skogsråvara styr stora delar av skogsarealens markanvändning till ensåddiga och ensartade skogar. Dessa är i allt större utsträckning täta granskogar, olämpliga för tjäder. Stora delar av landskapet i norra Skåne har inte längre lämpliga biotoper för tjäder kvar, något som också avspeglar sig i utfallet av livsmiljömodelleringen.

De områden som pekats ut som lämpliga tjädermiljöer av modellen och där förekomst av tjäder noterats är återstående spillror av tidigare mycket större sammanhängande områden med tjädervänliga marker. Det är inte tillräckligt att skogsbruket enbart tar hänsyn till tjäderlekplatser.

Åtgärder

- Söka samverkan med Länsstyrelse, Skogsstyrelse och markägare för att diskutera förebyggande artskydd i de tjädervänliga miljöer vi belagt och i detta anlägga ett landskapsperspektiv.
- Följa upp avverkningsanmälningar och agera för artskydd i de aktuella områdena.
- Under våren 2023 komplettera med inventering i de av modellen utpekade områden som inte besöktes 2022.

Bakgrund

Tjädern är beroende av att ett antal miljöfaktorer är uppfyllda i dess livsmiljö:

Äldre flerskiktade barrblandskogar med 30–70 % tall utnyttjas mest under året.

Förekomsten av föda är signifikant lägre i skog som är yngre än 40 år jämfört med skog som är äldre. Fragmenterade födobiotoper med hyggen innebär ökad predationsrisk. Hel-täckande bestånd av 55–80-årig skog är lämpligt habitat för kycklingar.

Kantzoner mot mossar och sumpskogar med mycket insekter är viktiga kycklingmiljöer. Hönan uppehåller sig i stor utsträckning i sumpskogsmiljöer och andra tätare miljöer, även under sommar och höst, beroende på att de ger bättre skydd. Tupparna utnyttjar **myrar** i stor utsträckning.

Förekomsten av **blåbär** är avgörande för häckningsframgången. Blåbärriset ger föda samt skydd från rovdjur och rovfåglar. Mängden blåbärris ökar i äldre skog.

Sänkt slutavverkningsålder och **kalhyggen missgynnar** blåbärristäckningen och därmed tjädern. I en hyggesfri skog förblir födotillgången, kröntäckningsgraden, andelen fältskikt och sikttätheten påfallande lik den ursprungliga skogen.

Det finns ett samband mellan **sammanhängande skogstäcke**, äldre skogar och lekplatser. Sammanhängande skogstäcke är en av de viktigaste parametrarna för att bibehålla en tjäderpopulation. Den optimala biotopen är äldre blåbärsskogar. Det är viktigt att bibehålla ett nätverk av sammanhängande lekplatser. Tjädern har stora krav på sin lekplats och kan inte välja den slumpmässigt i landskapet. Blåbärsförekomsten i skogen är viktig för tjädern. Det krävs minst 30 % blåbärsskog inom 1 km för att säkerställa lekplatsens bevarande på lång sikt (Johansson C, Hellenberg J, 2017).

Den landskapsförändring som skett under 1900-talet i norra halvan av Skåne kan förenklat sammanfattas i att mer ljusinsläppande tall- och blandskogar har förbytt till mörkare granskogar. Detta har fört med sig att de förr bärrisrika fältskikten decimerats och på många håll försvunnit. Predatorer som räv, grävling, mård, vildsvin, kråkfågel och duvhök påverkar skogshönsstammarna negativt. Trakthyggesbrukets införande kan tillsammans med ett lägre jakttryck ha gynnat predatorerna och därmed ha ökat predationen på skogshönsens ägg och kycklingar (Johansson J, 2015).

För att en lokal tjäderpopulation ska hålla sig stabil är det viktigt att det alltid finns en variation av yngre, medelålders och äldre träd. Trädslagsammansättningen bör vara varierad med dominans av tall. Särskilt fokus bör ligga på att skapa och behålla så stora arealer blåbärsskog som möjligt, gärna talldominerad barrblandskog med inslag av asp och andra lövträd. Blir skogen för tät och grandominerad riskerar det för tjädern mycket viktiga blåbärriset att försvinna. Tjädern missgynnas när skogen fragmenteras, det vill säga när gammal tallskog och barrblandskog ersätts av hyggen och granplanteringar. Tillgången på lämpliga kycklingmiljöer är en nyckelfaktor och då är opåverkade kantzoner mot mosse och myr mycket viktiga. I ett fragmenterat skogslandskap med stora öppna arealer i form av hyggen och andra öppna marker är mängden av generalistpredatorer som räv och kråka betydligt högre än i trakter med sammanhängande uppvuxen skog. I sådana områden kan predationstrycket bidra till att tjädern inte förmår upprätthålla ett stabilt bestånd (Johansson C, Hellenberg J, 2017).

Sverige

Det saknas stabil kunskap från inventeringar om tjäderpopulationens utveckling i Sverige under 1900-talet. Svenska Jägareförbundets avskjutningsstatistik indikerar stora variationer i stammen under perioden. I Finland har man bedrivit tjäderinventeringar sedan 1963 och man har bra kännedom om tjäderpopulationens utveckling under tiden sedan dess. Där har populationen minskat med 40–85 % sedan 60-talet men stabiliserats på senare år.

Huvudorsaken till minskningen är dålig reproduktion och förluster av ägg och kycklingar genom en ökad predation. Detta anses bero på de storskaliga förändringarna i skogslandskapet som skogsfragmentering, habitatförlust och habitatförsämring som följt av förändrade skogsbruksmetoder (Johansson C, Hellenberg J, 2017).

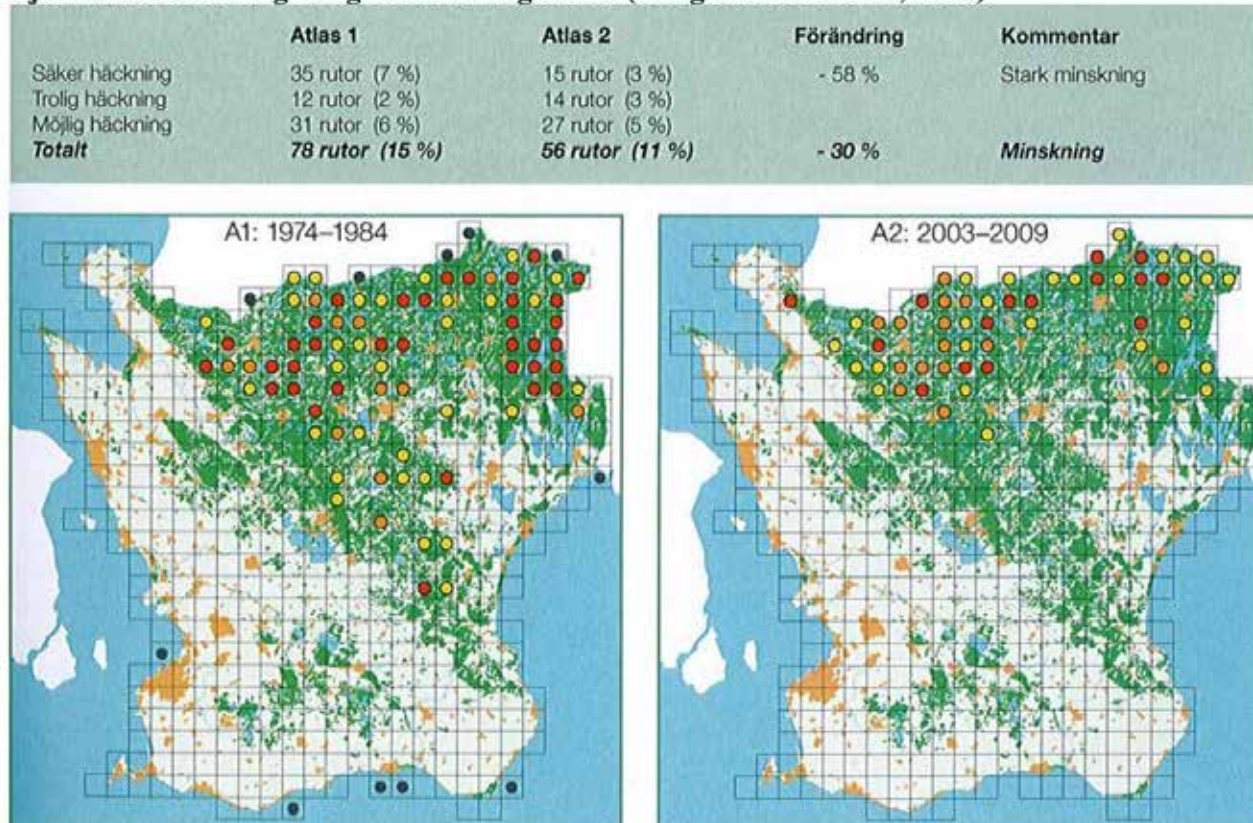
En liknande utveckling gäller sannolikt för Sverige. T.ex. har den skogliga utvecklingen med ökat kalhyggesbruk varit likartad i de båda länderna. Standardiserade och representativa fågel-inventeringar över hela Sverige startade 1996 (Svensk fågeltaxering, standardruterna). Dessa inventeringar visar sammantaget på en svag ökning på 1,6 % per år för tjädern i Sverige perioden 1998 till 2021, men bakom det mönstret döljer sig en dynamik med toppar ungefär vart tionde år (2008 och 2019) med betydligt lägre antal mellan toppåren (Green et al., 2022). Detta mönster återspeglar i stort utvecklingen inom den boreala delen av landet där den absoluta majoriteten (ca 90 %) av alla Sveriges tjädrar finns. Totalantalet tjädrar i Sverige har i medeltal skattats till c:a 700 000 individer inför häckningssäsongens start (Ottosson et al. 2012). Antalen inför häckningssäsongen under toppår kan vara upp till dubbelt så höga som under ett bottenår (Green et al. 2022)

Regionala skillnader - Skåne

Tjäderpopulationen är ojämnt fördelad över Sverige. 90 % av populationen finns i Norrland, Dalarna och Värmland. I södra Sverige är tjädertätheten i de flesta län c:a en tiondel av tätheten i de nordligare länen.

Mellan Skånes Ornitologiska Förenings (SkOF) båda Atlasinventeringar 1974-1984 respektive 2003-2009 har tjädern i Skåne minskat påtagligt med c:a 30 %, från en förekomst i 78 atlasrutor till i 56 rutor i senaste inventeringen (*Figur 1*). Ser man till kriteriet ”säker häckning” är minskningen än mer påtaglig, 58 %. Den skånska populationen bedömdes 2008 till c:a 70 par (Bengtsson & Green 2013). Tätheten i Skåne är c:a 0,03 individer/km² skogs-

Tjäderns utbredning enligt Skånes Fågelatlas (Bengtsson & Green, 2013).

Figur 1. Kartor för utbredning av tjäder i Skåne 1974-84 och 2003-09. Säker häckning-röd, trolig-orange, möjlig-gul. (Bengtsson K, Green M, 2013)

mark. Detta kan jämföras med 2-4 individer/km² i Norrland och 0,7-1,1 individer/km² i Småland (Johansson C, Hellenberg J, 2017). Den skånska populationen har tidigare förekommit över stora delar av den norra skogsklädda delen av landskapet och var under förra halvan av 1900-talet väsentligt större än senare. Numera är den glesa förekomsten koncentrerad vid gränsen mot Småland och Blekinge med bara enstaka observationer längre söderut.

Det nordskånska skogslandskapet har förändrats starkt sedan mitten av nittonhundratalet. Detta har till stor del skett genom igenväxning eller plantering av tidigare jordbruksmark och en omfattande plantering av gran på upptagna hyggen.

Mål för inventeringen

Redan vid de inledande mötena med SkOF:s skogskommitté våren 2021 diskuterades tjädernas vikande förekomst i Skåne och ett antal frågeställningar kopplade till detta. Målen för inventeringen 2022 kan sammanfattas:

- **Att visa på områden i Skåne som är lämpliga miljöer för tjäder enligt utfall av BirdLife Sveriges livsmiljömodellering och att där visa på eventuell förekomst av tjäder. Målet var inte att hitta tjäderlekplatser.**
- **Att använda resultatet i en dialog med länets myndigheter om skydd av återstående tjäderstam i Skåne.**
- **Att inspirera andra inom BirdLife Sverige att använda metoden.**

Metod

Steg 1 Livsmiljömodellering - Habitate Suitability Index (HSI)

Livsmiljömodellering är en metod som, med grund i kunskap om olika arters behov, beräknar sannolikhet för att ett visst geografiskt område är lämpligt som livsmiljö för arten. Sådana modeller finns framtagna för t.ex. tretåig hackspett, svart stork och tjäder (Birdlife Sverige och SLU, 2022, Thulin et al., 2022, Länsstyrelsen i Jönköping 2014).

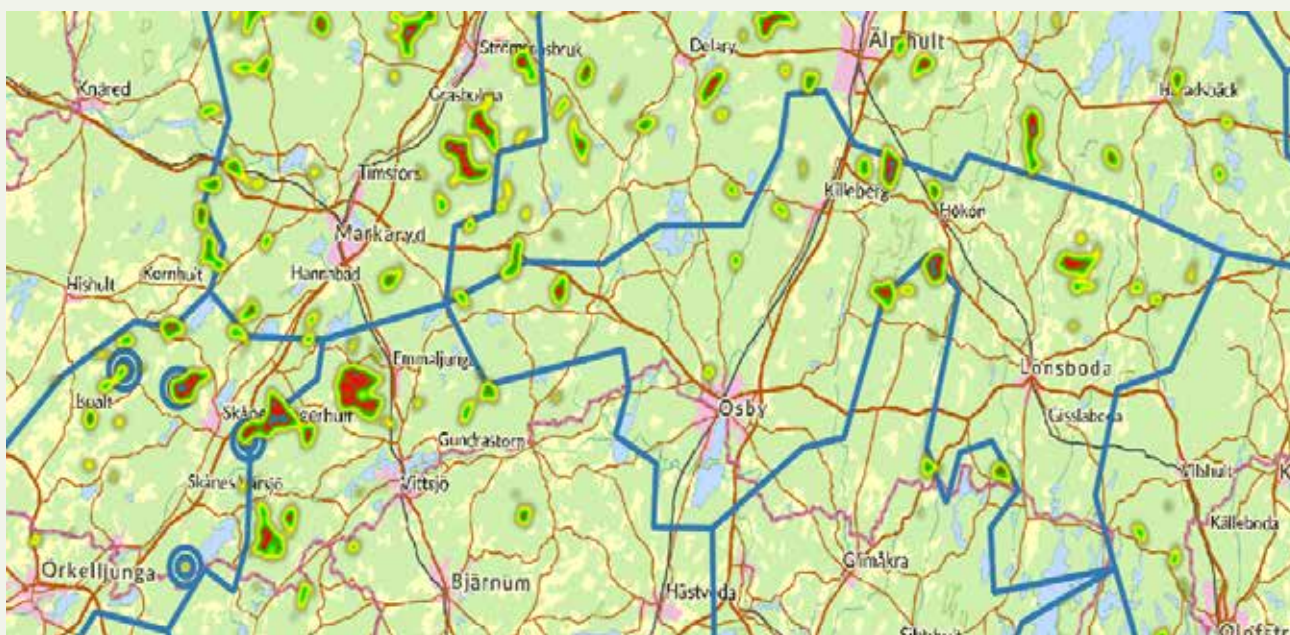
Länsstyrelsen i Jönköpings län har tillsammans med en konsult (Brockmann Geomatics Sweden AB) tagit fram en modell som bedömer miljöns kvalitet för tjäder (Länsstyrelsen i Jönköping 2014, Länsstyrelsen i Jönköping 2016). I analysen har man utgått från de krav som tjädern har på sin miljö då det gäller ett antal olika faktorer.

En faktor är skogens ålder och succession och då förekomst av områden utan skog, hyggen och plantskog, och skog i äldre stadier. En annan är trädslagsfördelning där talldominerad skog är mest värdefull. Förekomst av blåbärsris är också mycket viktig för tjädern som källa till föda och skydd, särskilt för kycklingarna den första tiden efter kläckning. Beståndsålder och förnygring ger en bild av andelen olämplig mark. Krontäckning, trädslagsfördelning, förekomst av blåbärsris, myrkantslängd och förekomst av störningar tas in i modellen. Dessa uppgifter hämtas in från externa källor och modellen klassar områdena med ett index från 0–1,0, där de lägre indexvärdena innebär frånvaro av goda livsmiljöer för tjäder. Från och med indexvärde 0,5 kan området antas ha en bra livsmiljö för tjäder och värden från och med 0,7 kan sägas utgöra goda livsmiljöer för tjädern. Ju högre värde desto mer sannolikt att det finns en tjäderlekplats i området. Metoden har utvärderats mot data från inventering av faktiska tjäderlekplatser i de undersökta områdena och visat goda samband.

BirdLife Sverige har med detta arbete som grund tagit fram en förfinad HSI-baserad modell för södra Sverige för att hitta habitat lämpliga för tjäderlek (<https://cdn.birdlife.se/wp-content/uploads/2021/09/2-Hantera-tjaderlekplatser-och-dess-upptagningsomraden.pdf>). Modellen har med framgång använts i Västra Götalands län. Som resultat ger den ett utfall på en karta där områden med lämpliga tjäderhabitat visas. Modellen har vissa funktioner

som saknas i den ursprungliga habitatmodellen ovan och tar bl.a. hänsyn till sjöar, vägar, avverkade skogsområden och sorterar bort områden som är mindre sannolika som tjäderlekplatser. Observera att modellen på intet sätt garanterar lekplats i området, men finns det en lekplats så är sannolikheten stor att modellen pekar ut denna. Färgerna och storleken på utpekad yta på resultatkartan står i proportion till områdets sannolikhet att det finns en lekplats. Är det en stor röd yta så är sannolikheten stor att det finns en lekplats inom detta område, dock inte nödvändigtvis inom det röda området, men inom den utpekade ytan.

– Denna metod har använts för de skogklädda delarna av Örkelljunga, Klippan, Perstorp, Hässleholm, Osby och Östra Göinge kommuner (Johansson C, Hellenberg J, 2017). Den praktiska datakörningen har utförts av J Hallenberg, BirdLife. Se *Figur 2*.

Figur 2. Resultat av livsmiljömodellering för tjäder i norra Skåne och angränsande delar av Halland, Småland och Blekinge. Markerade områden visar områden som modellen pekar ut som lämpliga tjäderlekplatser. Sannolikheten för förekomst av tjäderlekplats visas med färg från röd (hög sannolikhet) via grön till gul (lägre sannolikhet).

Steg 2 Inventering av förekomst av tjäder

De områden som pekats ut av modellen som lämpliga habitat för tjäder har besökts under våren 2022.

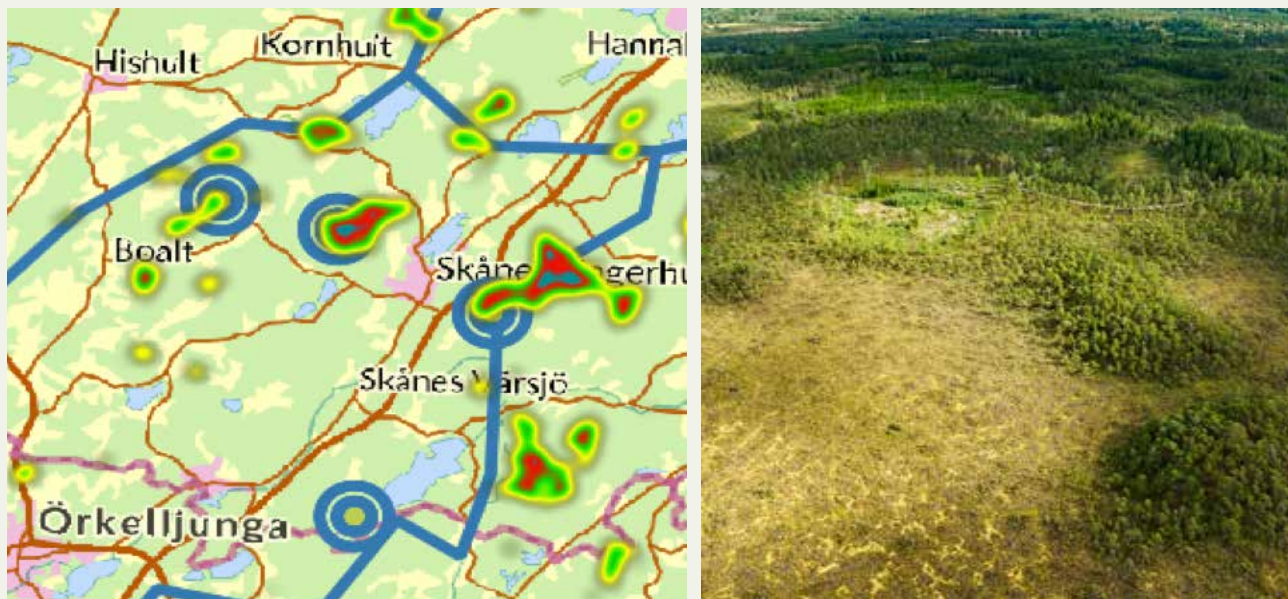
Besöken gjordes under perioden 2022-03-14–05-23, mestadels under dagtid. Vid varje besökstillfälle deltog 1-4 personer och besöken tog oftast 2-4 timmar. Vissa områden besöktes vid mer än ett tillfälle. Besöken föregicks av kartstudier, då vi bedömde lämpligaste sätt att gå genom områdena. Myrkanter, mossjipar och skogsuddar ute i mossmark prioriterades. Som utfallsmått för förekomst av tjäder användes observerad tjädertupp, observerad tjäderhöna samt observerad spillning, oftast tallbarrspillning. Tuvullspillning var mycket ovanlig. Målet var inte främst att hitta lekplatser utan att konstatera eventuell förekomst av tjäder i de besökta områdena.

Inventeringen kompletterades med observationer av tjäder som gjorts av andra personer i trakten och med öppna observationer noterade i Artportalen (Artportalen är ett system för inrapportering och sökning av artobservationer i Sverige. Den drivs av SLU Artdatabanken).

Resultat

Örkelljunga kommun

I Örkelljunga kommun gav modellen som resultat att tretton områden utpekades som lämpliga för tjäderlek. Av dessa var fyra-fem större områden och resten ganska små lokaler. Tolv av dessa områden besöktes. Sju sedan tidigare kända lokaler, som inte pekats ut av modellen besöktes också.

Figur 3. Resultat av livsmiljömodellering för tjäder i Örkelljunga kommun. För detaljförklaringar se figur 2. Bilden till höger från Smedhultamossen, Örkelljunga kommun.

Sammanfattning av resultat i Örkelljunga kommun

Av de nitton lokaler som besöktes hittades spår av tjäder på sex, alltså en tredjedel. Tolv av de tretton lokaler som pekades ut av modellen besöktes. På fem av dessa lokaler observerades tjäder eller spår av tjäder, dvs på drygt 40 %. På fyra lokaler sågs tjädrar, sammanlagt sju fåglar, varav två tuppar och fem hönor. Sju av de besökta lokalerna var inte utpekade av modellen, men kända sedan tidigare inventeringar. På en av dessa lokaler fanns spår av tjäder.

För sammanfattade resultat se Bilaga längs bak: Tabell 1. Resultat av tjäderinventering i Örkelljunga kommun 2022.

Områden utpekade av modellen

Ramnamossen (Sjöholma)

Ett intressant myrkomplex strax sydväst om Vårsjön. Här finns blandning av mindre öppna mosseplan, av kärr, men också av tallbeväxt mosse och talldominerade mindre fastmarksholmar. Detta år hittades inga spår efter tjäder, ingen tjäder vid kvällslyssning intill (f.d.) lekplats. Tidigare säkert område för arten.

Stensmyr

Ett intressant, sen länge uppmärksammat myrkomplex i gränslandet mellan Hässleholms och Örkelljunga kommuner. Sjön Stensgyl ligger idylliskt i området, myrmarkerna består i övrigt av både intressanta fastmarksholmar och av torvmarker som i olika grad oftast är tallbeväxta. Har oftast varit ett säkert tjädertillhåll, men dock starkt decimerat nu för tiden. Förekomsten av myrlilja särdeles rik i komplexets blötare delar. Både **tjädertupp** (ev 2) och **-hönor** (2) har noterats detta år. Mindre orrspel finns.

Fäje myr (N, NO Värnsjön)

Ett avlångt myrkomplex strax norr och nordost Värnsjön. Området inbegriper mark i både Örkelljunga och Hässleholms kommuner. Här finns både öppnare mossepartier och tallbevuxta torvmarker med olikstora träd. Torvmarken omsluter på flera håll fastmarkspartier. Inga spår av tjäder detta år. Enstaka notis av orre brukar förekomma.

Flåssmyr (ca 1 km O, OSO Skånes Fagerhult)

Detta blandade myrparti av den stora, sen länge torvbrutna Flåssmyr inbegriper mestadels tallbevuxta torvmarker, inkluderande en del fastmarksholmar. Äldre diken drar igenom. Norrut finns ännu kvar stora områden med torvtäkt. Ingen tjäderspillning upptäcktes, dock en uppskrämd **tjäderhöna** i söder (Bjärabygget). Kommunens överlägset bästa orrspelplats förr, numera färre orrar.

Yxenhultsskogen (ca 1 km O motorvägen, bägge sidor länsgränsen)

Omväxlande myrområde på bägge sidor länsgränsen, inskjutande fastmark med oftast gran. Flera sjungande talltitor, men inga spår efter tjäder.

Svenskemyr

Ett ganska stort komplex, med förflutet som torvtäktsmosse, Smålandssidan störst och ska utsättas för ny brytning. På Skånesidan tjädevänlig skog längst i SV, där man förut brukade stöta på fågeln. Inga spår efter tjädern detta år.

Liamossen

Mossen ligger endast kilometern norr om det stora komplex som Fagerhultamossen utgör. Både inslag med mer öppet mosseplan och därutöver tallbevuxta partier av olikstora träd. Orrspel finns på mossen.

Fagerhultamossen

Stort myrkomplex V om Fagerhults samhälle. Varit utsatt för omfattande torvbrytning under 1900-talet, området har därefter fått sköta sig själv, intressanta fastmarksöar, vattenregimen på återgång. Både inslag med olikartade öppna mosseplan (inte minst kopplat till den gamla brytningen), men ofta påtagligt med tallbevuxta marker. **Tjäderförekomst** belagd sen länge, dock bara sparsam sådan numera.

Smedhultamossen

Större myrkomplex med både ganska stora öppna mosseplan, men även med annorlunda områden i söder. Här finns fastmark och torvmark om vartannat. Ett förut starkt område för tjädern, som dock tillsynes starkt devalverats, endast en uppskrämd **tjäderhöna** är noterad vid besök.

Brötarna (myrkomplex SV Smedhultamossen)

Myrkomplex strax söder om Brötarna, SV om Smedhultamossen. I stort tallbevuxt torvmark, men inslag av fastmarksholmar. Närhet till annan viktig tjädermyrmark skapar ökat intresse. Inga spår efter tjäder denna gång, dock ofullständigt besökt.

Långalts myr

Ett stort, långsträckt myrkomplex med på flera håll intressanta närområden. I denna sammanställning har de angränsande områdena Skrikamyren och Sänkesmossen redovisats separat. På Långalts myr finns både nästan helt öppna mosseplan, men oftast är dessa bevuxta med låg och glesvuxen myrtall. I kantskogen och marken intill finns bevarandevärda skogar på flera håll. Sammantaget tycks förekomsten av tjäder ha minskat klart påtagligt över åren. Enstaka orre finns i storområdet.

Skrikamyren

En i stort tallbeväxt myrdel strax öster om Långalts myr (och fina rullstensåsar). En säker obs av **tjäderhöna**, sovträd från senaste vintern.

Sänkesmossen

Ett myrområde dominerat av tall, men även förekomst av några fina laggkärr. Ligger NV om Långalts myr, alldeles i dess närhet. På sina håll förekomst av äldre tallskog. Inga säkra spår efter tjäder noterades.

Områden som ej pekats ut av modellen men besökts

Fluge sjö + myrkomplex söderut (ca 3 km söder om Hjälmsjön)

Ett myrkomplex med utsträckning även längre söderut från sjön. Mestadels tallbeväxt, både lägre och ibland högre tallar. Tuvull vanligt, på något håll även rikligt med blåtåtel och pors. Endast upptäckt av **enstaka tjäderspillning** detta år, dock bevis på att tjäder ändå finns (jfr tidigare obsar).

Orrhanamossen

En ganska kringskuren mindre torvmark belägen ca 1 km SV Svenskemyr, tallbeväxt på både mossen och fastmark intill, men hel del granplantering på andra håll. Tuvull finns förstås, men det hittades inga färskas spillningar, möjligen äldre sådan från tjäderhöna. Närhet till Svenskemyr.

Svinabromyren mfl

Utbredda, men ofta utsträckta myrkomplex som förts samman under denna beteckning; myrmark från Kallrasjön i norr till Sandsjöholm i söder. Tjäder har påträffats i viss omfattning under tidigare kommuninventeringar, men inga spår har setts detta år. Det är dock så att mörkertal kan finnas.

Mosse S, SV Gårdsjön

En med tall bevuxen mosse som hyser en hel del inslag av tjädervänlig skog utspridd på bägge sidor om vägen mot Krångelbygget. Furemyren kallas delar av marken. Inga spår efter tjäder hittades.

Sonnarpsmossen

En myrmark i stort belägen mellan Sonnarp och Svinstorp, namnet "konstruerat". Skåneleden går genom södra delen av området, där viss öppenhet hos mosseplanet kan noteras. Annars är större delen av komplexet beväxt med olikstor tall. Inga spår efter tjäder noterades.

Mosse NV Västrarp + Bredemosse

Ett smått utspritt myrmarksområde beläget i flera byar, ofta omgivna av granskog på fastmark. Myrområdet nordväst Västrarps bycentrum har till synes en hel del inslag av tjädervänlig skog och tjäder har också noterats längre tillbaka. Men inga spår efter tjäder detta år.

Information från artportalen 2021-07-01—2022-06-30

Inga ytterligare observationer finns i Artportalen.

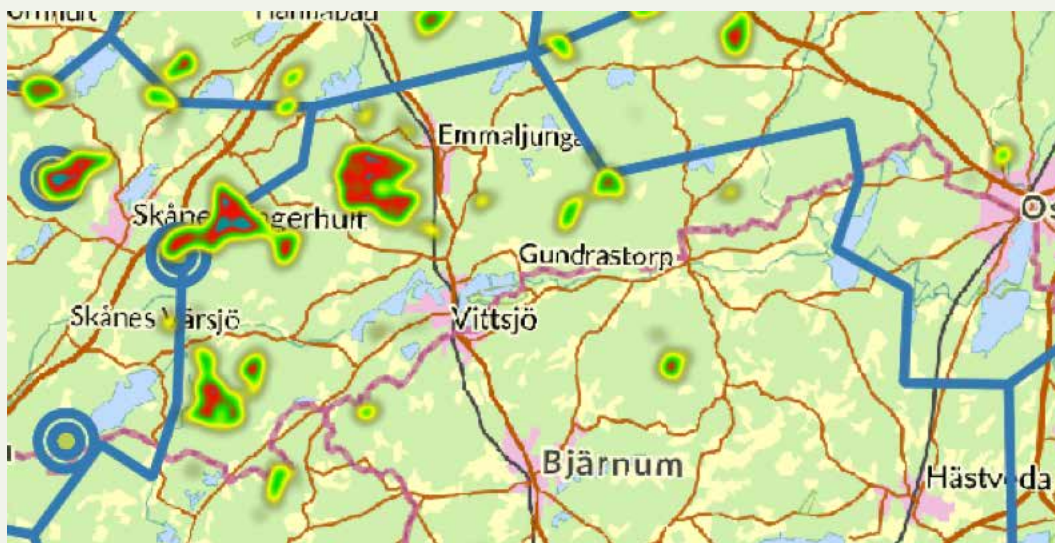

Bilden (ovan): Blommande tuvull - en omtyckt föda av tjädern Foto: Perry Vigelsbo
 Bilden (nedan): Liamossen, Örkelljunga kommun. Lilla bilder: tjäderspillning
 Foto: Janne Johansson

Hässleholms kommun

Inom Hässleholms kommun visade modellen på tolv områden som lämpliga biotoper för tjäder. Av dessa lokaler besöktes de fyra mest intressanta, både avseende sin storlek och våra tidigare erfarenheter av områdena.

Figur 4. Resultat av livsmiljömodellering för tjäder i Hässleholms kommun. För detaljer se figur 2

Sammanfattning av resultat i Hässleholms kommun

Fyra av de tolv områden som föll ut som lämpliga för tjäder i modelleringen besöktes. Av dessa fyra områden observerades tjäder i ett. I ett annat område som pekats ut av modellen men inte besöktes gjordes en observation av tjäder i artportalen. På två lokaler som inte pekats ut av modellen observerades tjäder. Detta betyder att det observerats tjäder på fyra lokaler i kommunen.

För sammanfattade resultat se Bilaga längs bak: Tabell 2. Resultat av tjäderinventering i Hässleholms kommun 2022.

Områden utpekade av modellen

1,5 km SV Eskilssjön och 1 km SO Eskilssjön

Ett skogsområde runt en orörd högmossa 1,5 km SV Eskilssjön (område a) och en bruten högmossa 1 km SO Eskilssjön (område b). Områdena besöktes vid två tillfällen: 9 maj kl 06:30 - 10:30 (4 tim) och 15 maj kl 07:30 - 11:00 (3,5 tim). Inventeringen genomfördes från bil på de många skogsvägarna, vandring längs vissa av högmossekanterna och med hjälp av observationer från en drönare. Lämpliga tjäderbiotoper fanns på flera ställen, främst i nära anslutning till högmossarna. Ofta äldre, gles tallskog med en undervegetation av bärris, främst blåbär. I år noterade vi endast en ringa blomning av tuvull (varierar tydligt från år till år). Vi fann **ingen tjäderspillning och gjorde heller inga observationer av tjäder**. Med tanke på skogens ålder och de många väl underhållna och namngivna skogsbilvägarna i östra delen av området, torde detta område bli utsatt för skogliga åtgärder inom de närmsta åren.

Östra delen av Flåssmyr, Hjortholmen ner till Frostesmossen

Ett skogsområde från östra delen av Flåssmyr (kommungränsen), via Hjortholmen ner till Frostesmossen. Områdena besöktes vid två tillfällen: 7 maj kl 08:00 - 11:30 (3,5 tim) och 16 maj kl 07:30 - 11:30 (4 tim). Inventeringen genomfördes med bil på de relativt få skogsvägarna och genom vandring längs vissa högmossekanter. Ett relativt stort område dominerat av mer eller mindre igenväxta högmosseområden, huvudsakligen av gran och tall (de

sistnämnda främst runt högmossarna). Lämpliga tjäderbiotoper fanns på flera ställen. Vi fann **ingen tjäderspillning men väl en ensam tjädertupp vid Hjortholmen.**

O och NO om Stens myr

Ett myrkomplex i gränslandet mellan Hässleholms och Örskelljunga kommuner. Myrmarkerna består av både intressanta fastmarksholmar och av torvmarker som i olika grad oftast är tallbeväxta. Flera tjäderobservationer är gjorda i Örskelljungadelen av mossen

Artportalen

Det har rapporterats tjäder öster om Vittsjö i Artportalen våren 2022. Denna observation är gjord i område utpekade av modellen som vi inte besökt. Även söder om Tyringe har det rapporterats tjäder i Artportalen under våren. Söker man efter tjäderobservationer i Artportalen under perioden 2017 och framåt hittar man observationer norr om vägen Vittsjö - Verum (Flädesmyren, Bodarpamyren), norr om Röke (flera lokaler) och söder om Tyringe (Myrrarp).

Övriga reflektioner

Hässleholms kommun är den till landytan största kommunen i Skåne - och till stora delar täckt med skogsmarker. Det borde därför med stor sannolikhet finnas fler skogslokaler med lämpliga tjäderbiotoper. Eftersom fågelfaunans utveckling följts i kommunen under drygt 50 år kan det med fog påstås att tjäderpopulationen minskat rejält under dessa år, trots att det inte finns några regelrätta inventeringar som belägger detta. På 1970-talet kunde man besöka ett flertal spelplatser runt Fäje och Tirupa myr (N om Röke), liksom i skogarna mellan V Torup och Röke. Så gott som samtliga dessa spellokaler är tyvärr numera kalavverksade och ersatta med skogsplantager!

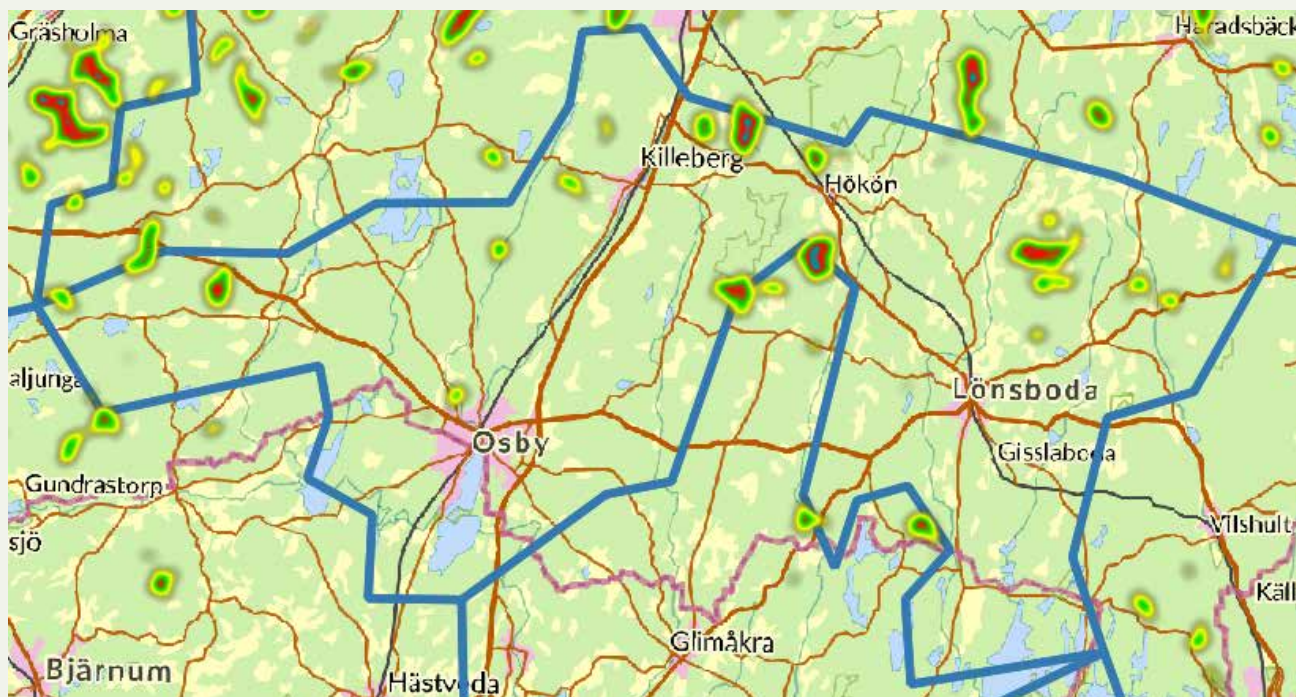

Eskilsmosse, Hässleholms kommun med blommande tuvull

Foto: Thomas Johnsson

Osby/Östra Göinge kommuner

I Osby/Östra Göinge kommun resulterade modellen i arton utpekade områden. Av dessa var fem större områden och resten ganska små lokaler. Fjorton av dessa lokaler besöktes under perioden början av april till slutet av maj.

Figur 5. Resultat av livsmiljömodellering för tjäder i Osby kommun. För detaljer se figur 2.

Sammanfattning av resultat i Osby/Östra Göinge kommuner

Av fjorton besökta lokaler hittades spår av tjäder på sju, alltså hälften. På två lokaler sågs tjädrar, sammanlagt fyra fåglar, varav tre tuppar och en höna. På en lokal, där vi inte hade någon observation, har tjäder rapporterats bl a i artportalen. Detta betyder att det på åtta av lokalerna i relativ närtid funnits tjäder.

Enligt information från Anders Ekstrand har det under året setts ytterligare sju tjädrar i området. Enligt Artportalen finns det ännu tre fynd. Dessa andra fynd har delvis gjorts på de lokaler vi besökt men också på några andra lokaler.

För sammanfattade resultat se bilaga längst bak: Tabell 3. Resultat av tjäderinventering i Osby/Östra Göinge kommuner 2022.

Områden utpekade av modellen

Grims myr (Väster om Visseltofta)

Mycket stor och fin tallskog på vägen från Visseltofta. Myren glest bevuxen med små tallar.

Tallbarrsspillning från tjäderhöna på tre ställen, varav ett ställe vid nattkvist.

Blackatorpsmossen (Ö Loshult)

Ganska gammal skog, en hel del tuvull. Mossen dikad, ganska torr. Talltita, svartmes, mindre hackspett. Många grönsnabbvingar. **Tallbarrsspillning** tjäderhöna.

Källstorpsmossen (Ö Loshult)

Gammal tallskog på båda sidor längs den gamla järnvägsbanken. Torr mosse. Gott om tuvull. Gröngöling, entita, trädkrypare, tostebåvinge. Inga spår efter tjäder.

Tyringemossen (N Hökön)

Vi gick in från väster, över järnvägen och gick i området V om dammarna. Detta var nog inte optimalt och vid nästa besök bör man nog söka sig längre mot NO. Inga spår efter tjäder noterades, dock en del tuvull, gröngöling och skogssnäppa.

Vysslemyr

Vi besökte området vid myrens SV del. Gammal fin tjäderskog men nyanlagda skogsvägar antydde att det finns planer med skogen. På två ställen med drygt 500 m mellanrum noterade vi ganska rikligt med **tallbarrspillning från tjädertupp**. I övrigt noterade vi ett duvhökspar och ett havsörnspar i området.

Svinömyr

Vi besökte myrens södra del. Inga spår efter tjäder noterades.

Uggletorpsmossen

Både mossens centrala och södra del besöktes. Där vi gick in till mossens centrala del fanns ett drygt 4 ha stort kalhygge. Skogen som hade stått där var en gammal fin barrblandskog med mycket tall, lämplig som tjäderbiotop. Efter avverkningen, som gjorts i vintras, hade området markberetts och planterats med gran.

Mosseplanet centralt var fortfarande relativt öppet med låga tallar, men genomkorsat av diken efter torvbrytning. Ingen tjäderspillning men orrspillning på ett ställe. Många trädpiplärkor. Den södra delen av mossen var mer igenväxt. I kanten hittades orrspillning.

N Duvhults stenbrott - N/NV Bagaretorpet

Ett fint område, dock inga spår efter tjäder. Orrspillning hittades. Spillkråka, svartmes, skogssnäppa.

Mellan N Duvhult och Tostaholm

Sydöstra delen av samma mosskomplex som ovan. I mossens allra sydöstligaste hörn är det bara smala gipar av ganska igenväxt mosse in i den intilliggande barrskogen. Här hittades orrspillning och **tallbarrspillning efter tjäder**. **Två tjädertuppar** stöttes. I övrigt gröngöling, trädpiplärka, mycket tostebåvinge- och grönsnabbvingefjärilar.

S Rumpeboda och NV Kätteboda

Stora områden med mycket fina tallmarker, ca 80 år, mycket blåbärsris. Två små mossar i området, dock mycket igenväxta. Ingen spillning. Dock ett stort bröstben och mörkbruna vingpennor (tjäder?). I övrigt talltita, svartmes, dubbeltrast, korp, skvattram.

Klampagylet

Lokal längs stora vägen mellan Lönsboda och Ryd. Dikad mosse med mycket gran runtom, lite blöt lagg och en hel del halvstor tall på mosseplanet. **Tallbarrspillning tjäder**, nattkvist. Entita, trädpiplärka, mycket grönsnabbvinge.

Klaragyl N Simontorp

Mycket litet mossområde mellan sjön Udryen och Klaragyl. Ganska torr mosse med mycket vitmossa och skvattram. Tallskog runt om. **Tallbarrspillning** efter tjäder på två ställen väster om vägen. Öster om vägen stöttes en **tjäderhöna** och en **tjädertupp**.

Simontorpsmyren

Lokalen ligger längs stora vägen mellan Glimåkra och Lönsboda. Mycket tuvull i laggen, älg och vildsvinspillning och spår. Inga spår efter tjäder eller orre. Gröngöling, morkulla.

Svaleholmsmyren

Liten mosse med öar, dikad, ganska torr, en hel del småtall på mosseplanet. Vi hittade mycket tallbarrsspillning efter tjäder på ca 20 ställen. Fjäderrester av slagen tjädertupp? på en av mossens öar. Svartmes.

Annan information om tjäder i Osby/Östra Göinge kommuner

Information från Anders Ekstrand om observationer av tjäder under senaste året.

- Vid Simontorpsmyren (utpekad av modellen) har setts tjäder (vi hade inga spår där vid vårt besök men det finns en obs i artportalen öster om Simon-torp).
- Vid vägen mellan Boalt och Mölleröd har setts tre tjäderhönor.
- Vid Norrmansmyr öster om Boalt har setts en tjädertupp.
- Vid Örnans kulturresevat har setts en tjäder.
- En tjäder har körts över på vägen mellan Glimåkra och Broby.

Information från Artportalen 2021-07-01—2022-06-30

I området finns under januari till juni 2022 tre fynd av tjäder rapporterade utöver de som vi rapporterat. Dessa fynd har gjorts både på lokaler vi besökt och på andra lokaler.

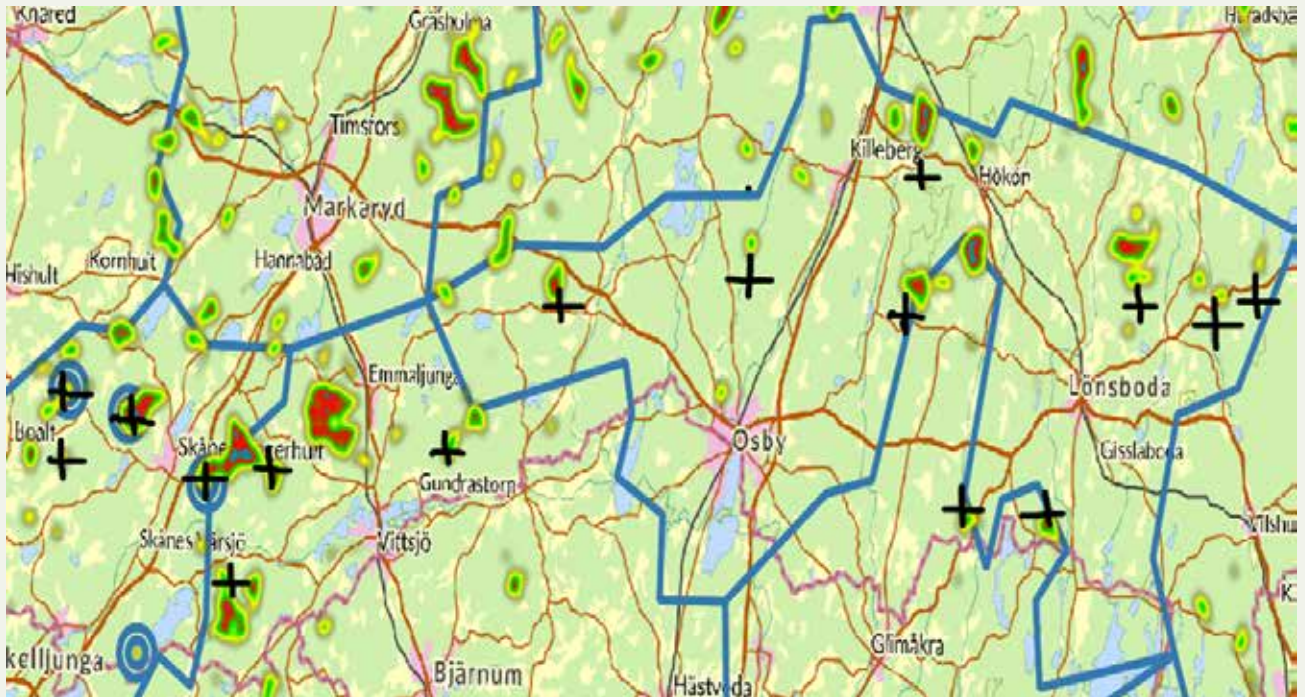

Vyssle myr, Osby kommun 2022-06-21

Foto: Thomas Johnsson

Sammanfattning av resultaten i hela det inventerade området

Totalt pekade modellen ut 43 tjäderlämpliga områden i Skåne. Av dessa områden besöktes 30 våren 2022. I dessa 30 områden noterades förekomst av tjäder i 16 (se figur 6), dvs i drygt 50% av de utpekade områdena.

Figur 6. Karta över av modellen utpekade lämpliga tjädermiljöer (se figur 2 för detaljer) och observationer av tjäder eller tjäderspillning (svarta kryss)

Förändringar i tjäderbeståndet i Örkelljunga kommun under perioden 2002-2022

Medlemmar i Örkelljungabygdens Natur har vid fyra tillfällen under de senaste två decennierna kartlagt den lokala tjäderstammens utbredning och numerär. År 2002 gjordes första tjäderinventeringen i hela Örkelljunga kommun; därefter gjordes likartade inventeringar både 2010, 2015 och nu 2022. Dessa inventeringar är inte heltäckande eller fullständiga men bygger på god lokalkännedom. Flera typer av mörkertal kan finnas. Inventeringarna har gjorts på i stort samma sätt och på samma lokaler vid alla fyra tillfällena varför resultaten bör vara jämförbara.

Under 2002 års tjäderinventering i kommunens skogs- och myrmarker hittades minst 25 tjädertuppar och 18 tjäderhönor. Dessa fanns utspridda på ett 20-tal lokaler. Åtta år senare, år 2010, stötte inventerarna på 15 tuppar och 5 hönor, men fynd av spillningskorvar på olika håll gör att antalet konstaterade tjädrar ökas till 17 tuppar och 13 hönor.

Motsvarande siffror för inventeringen år 2015 ger vid handen en ytterligare minskning av det lokala tjäderbeståndet – nu konstaterades åtta tjädertuppar och endast en hönobservation i form av spillningskorvar.

Vid 2022 års inventering gjordes på kommunens tidigare kända tjäderlokaler fynd av endast två-tre tjädertuppar och fem tjäderhönor. Minskningen av den lokala tjäderstammen har utan tvekan fortsatt. Jämförelse med framförallt åren 2002 och 2010 visar otvetydigt på en starkt negativ trend för tjädern i Örkelljunga kommun, med en kraftig minskning från 2002 till 2022 på bortåt fyra femtedelar av beståndet.

Smedhultamossen, en känd spelplats för tjäder

Foto: Thomas Johnsson

Diskussion

Syftet med inventeringen var att konstatera eventuell förekomst av tjäder i områden som är lämpliga för tjäder enligt BirdLife Sveriges livsmiljömodell för arten. Resultatet ska även kunna användas som underlag för skydd av återstående tjäderstam och tjädermiljöer i Skåne. Modellen visade på totalt 43 tjäderlämpliga områden i Skåne. Vi besökte 30 av dessa områden och noterade förekomst av tjäder i 16 av dem. Hänsyn till tjäder måste tas i samtliga 43 tjäderlämpliga områden.

Metod - styrkor och svagheter

BirdLife Sveriges livsmiljömodellering bygger på en AI-tolkning av kart- och satellitbilder där ett antal kriterier styr ett urval av landskapsutsnitt som bedöms lämpliga för tjäderspelplatser. En färggradering på karta visar i vilken grad kriterierna har uppfyllts. Träffsäkerheten i kartunderlaget är beroende av hur bra de underliggande kriterierna beskriver tjäderns behov av miljö, av hur bra de använda kartunderlagen lyckas beskriva den verkliga miljön och hur aktuella underlagen är. Med utgångspunkt från dessa kartbilder gjordes fältbesök i fyra nordskånska kommuner under vår och försommar 2022. Det är en stor styrka att kunna söka i habitat som är lämpliga för tjäder och att kunna välja bort områden där sannolikheten för fynd är låg. Metoden är utvärderad i Västra Götaland till en träffsäkerhet på 70–80%. Av de tjäderlämpliga miljöerna vi besökte träffade vi på tjäder i ca 50%.

Metoden har prövats på andra arter med viss eller tydlig framgång. Ett exempel på detta är tretåig hackspett. I Skåne skulle man definitivt kunna fundera på andra arter, som t.ex. mindre hackspett, där det kunde vara av intresse att göra bedömningar i landskapet om var det finns lämpliga habitat för denna art. Samtidigt måste man notera att det inte innebär att man har avgränsat en arts hela behov av livsmiljö som metoden utformades för tjäder. I detta fall finns anledning att fördjupa analysen mot artens hela behov av livsmiljö.

I ett övergripande perspektiv finns det goda skäl att genomföra just den här typen av studier av tillgång på lämpliga habitat. EU:s habitatdirektiv, men också svensk lagstiftning, anger att ett skydd ska ske på populationsnivå, åtminstone när det gäller arter i skogslandskapet. Samtidigt kan vi se en vilshenhet och en avvaktande hållning från ansvariga myndigheter då det gäller hanteringen av lagstiftningen som skall leda till skydd av arter och biotoper. Att enbart förlita sig på Artportalen som kunskapskälla är inte rimligt. Den innehåller en slumpmässig fördelning av observationer i landskapet men med stark bias mot välbesökta områden. Exempelvis har skogslandskapet i norra Skåne ett fåtal besökare jämfört med många andra områden i Skåne. Artportalen är alltså inte representativ för den verkliga situationen. Den utgör endast ett bräckligt underlag för vilka områden som bör skyddas eller undantas från avverkning. Att det inte finns observationer i ett område noterat i Artportalen kan inte tas för intäkt på frånvaro av skyddsvärda arter. Trots detta anser myndigheterna att Artportalen är ett viktigt underlag, ibland det enda och avgörande, i deras arbete.

En annan viktig fråga att lyfta i sammanhanget är att det är nödvändigt att skifta perspektiv från boplatser, spelplatser och andra småbiotoper till att i högre grad definiera habitat i form av en livsmiljö för de arter som man vill ska ha möjlighet att fortsätta existera. Att betrakta hela behovet som en art har för sin existens. Det är naturligtvis svårt men nödvändigt då skogslandskapet utarmas kontinuerligt. Flerskiktade skogar, skogsbeten och ljusa skogar med komplett risvegetation blir allt mer sällsynta. Norra Skåne är beläget i utkanten av tjäderns naturliga utbredningsområde. Tjäderstammen är i detta område liten och fragmenterad och dess habitat är minskande i yta främst pga. förändringar i skogens brukande. Den tilltagande granifieringen av landskapet motverkar starkt tjäderns överlevnadsmöjligheter.

Varje område har besökts minst en gång. Vi har inte haft resurser att besöka alla utpekade områden. Det handlar alltså om ett stickprov men eftersom det finns möjligheter att notera relativt varaktiga fynd som t.ex. vinterspillning så finns förutsättningar att bedöma närvaro under året på platsen. Detta som ett komplement till observationer av fågel.

Besöken var begränsade i tid. Vid varje besök gjordes en bedömning om var lämpliga biotoper fanns och vilken rutt som skulle täcka in området på bästa och mest rationella sätt. Besöken gjordes av en till fyra personer vilket också innebär en begränsning för möjligheten att läsa av ett område noggrant och heltäckande. Särskilt i stora områden och mosaiker med många fuktiga stråk.

En annan faktor som både begränsar och förenklar övervakning av skogshöns är deras tämligen stationära liv. De flyttar inte på så sätt att de ger avtryck i systematiska uppföljningar som sträckräkningen i Falsterbo eller syns på platser där det finns mycket folk. Samtidigt kan detta vara en fördel då man som vi inventerar riktat mot områden som kan vara lämpliga habitat. Att fåglarna är tämligen stationära innebär att sannolikheten att fynd representerar lokala fåglar som också häckar i området är stor.

Det är också berättigat att ställa frågan — Hur många förekomster missades vid besökstillfällena? Där vi noterat fågel eller spillning är det säkert så att det förekommit tjäder senaste året. Där vi däremot inte noterat några spår finns det fortfarande en relativt stor sannolikhet att vi missat spår eller obsar och att där i verkligheten kan förekomma tjäder.

Resultat

De områden som modellen pekat ut där det bör finnas lämpliga habitat för tjäder i Skåne framgår av figurerna 2-5. Dessa områden är glest utspridda men i stort koncentrerade till norra delarna av Örkelljunga, Hässleholms, Osby och Östra Göinge kommuner. Analysen visar att förekomsten av lämpliga tjäderhabitat i Skåne i dagsläget är starkt begränsad. Kunskapen om förekomst är i huvudsak begränsad till de observationer på plats av fågel, spillning eller ibland rester från predation som vi gjort under våren. Artportalen är en annan källa men observationerna är gjorda där någon först har råkat besöka platsen och sedan också valt att rapportera in sina observationer till Artportalen och är inte resultat av systematiska undersökningar. I Skåne finns dessutom Atlasinventeringarna 1974–84 och 2003–09 som två tvärsnitt där förekomst av tjäder i landskapet beskrivs på ett översiktligt och storskaligt systematiskt sätt. Dessutom finns en lokal inventering i Örkelljunga som gjorts regelbundet med ca fem års mellanrum under perioden 2002-2022.

Vid inventeringstillfällena påträffades framför allt spillning men vi gjorde också ett antal direkta observationer av tjäder. **Observationer av spillning eller tjäder gjordes i ca 50 % av områdena som modellen pekade ut. I enligt modellen tjäderlämpliga habitat gjordes observation av tjäder i fem i Örkelljunga kommun, tre i Hässleholm och åtta i Osby/Östra Göinge, alltså i sammanlagt sexton habitat (Figur 6).** Även om detta är ett fåtal observationer kan det vara ett träffsäkert resultat beroende på situationen totalt. Lämpliga habitat är idag utspridda och ger ett mycket fragmenterat intryck. Vår uppfattning är att om vi slumpat ut en kontrollgrupp av lika många inventeringsområden i norra Skånes skogsbälte som vi nu inventerat så hade vi med stor sannolikhet fått ett mycket lågt antal träffar av tjäderobservationer eller -spillningsfynd, dvs vi tror att metoden har en god träffsäkerhet jämfört med slumpmässig inventering. Det är också förväntat att inte heller alla tjäderlämpliga områden har en tjäderstam.

I Västergötland har man fått en träffprocent så hög som 75–80% men det kan bero på

tätare förekomst av lämpliga habitat. Men också ett bättre lämpat landskap för tjäder och utbyte mellan populationer. En sådan analys kan styrkas av de resultat vi har fått från Örkelljunga. Där har denna metod tillämpats i år men man har också följt upp tidigare inventeringar och gjort besök på tidigare kända tjäderspelplatser. I Örkelljunga har man följt tjädern i många år och man har god kunskap om förekomst och platser. Vid besök på de områden som pekats ut genom metoden har man hittat tjäder på drygt 40 % av platserna. Vid besök i de områden som tidigare haft förekomst av tjäder men inte pekats ut av modellen som lämpliga tjäderområden (7 områden) gjordes observationer endast i ett område. Inga påtagliga förändringar i miljön noterades, varken i de av modellen utpekade områdena eller i övriga.

Mot bakgrund av detta så kan man anse att metoden har fungerat väl. Tjädern lever i områden som sällan besöks av stora mängder människor eller fågelskådare. För att kunna göra en bedömning eller inventering någorlunda rationellt så krävs det att man utgår från någon form av underlag som redovisar habitat som kan vara intressanta för skogshöns. **Metoden bidrar också till att peka ut områden eller landskapspartier där det skulle kunna vara effektivt att sätta in åtgärder för att bevara den spillra av tjäderstammen som idag finns kvar i Skåne.** Av samma anledning så innebär metoden att man kan utesluta stora landskapsavsnitt som inte är passande för tjäder.

Fuktig randskog vid Aggarps mosse, N Hässleholm

Foto: Thomas Johnsson

Slutsatser

Vi kan för det första konstatera att det i minst 50 % av de av modellen utpekade tjäderlämpliga områden i Örkelljunga, Hässleholms och Osby kommuner som vi besökt finns kvarvarande förekomster av tjäder. Dessa **totalt sexton tjäderlämpliga områden med säker förekomst av tjäder** är koncentrerade till kommunernas norra delar och framgår av Figur 6. Totalt har modellen visat på **43 tjädervänliga områden** i Skåne. Resultat från Atlasinventeringarna i Skåne på 1980-talet och 2000-talet tillsammans med den inventeringarna 2002-2022 i Örkelljunga kommun tyder på att kanske **bara 20 % av tjäderbeståndet på 1980 talet finns kvar idag**. Den återstående populationen är en gles randpopulation som bara har tillgång till fragmenterade habitat.

För det andra blir slutsatsen att, trots **metodens** begränsningar, **är den ett effektivt instrument för att rationellt inventera tjäder i större landskapsavsnitt**.

Åtgärder – ett tjädervänligt skogsbruk

Utifrån inventeringens resultat och övrig kompletterande information som samlats in måste frågan ställas på sin spets: **”Vill vi ha kvar tjädern som häckfågel i Skåne, och vad krävs i så fall för att vi ska lyckas med det?”** Åtgärder kommer definitivt att behövas. Om skogsbruket och ansvariga myndigheter inte tar ett samlat landskapsövergripande ansvar för populationsspillran i norra Skåne, så kommer nog tjädern på sikt att försvinna. För att lyckas krävs också att insatser görs på Smålandssidan. En liten tjäderpopulation i Skåne som blir isolerad från den övriga populationen har ingen möjlighet att klara sig på sikt.

Ska tjädern finnas kvar i Skåne måste två faktorer vara uppfyllda, nämligen att det finns tjädrar och att det finns ett landskap som har de förutsättningar som behövs för att hålla en rimligt stabil population. Vi ser samtidigt en accelererande landskapsomvandling i den tåiga som är livsvillkoret för skogshönsen. Efterfrågan på skogsråvara styr över stora delar av skogsarealen till ensåldriga skogar och i allt större utsträckning till unga granskogar även på tallmark. Det är således troligt att stora delar av landskapet i norra Skåne inte längre har lämpliga biotoper för tjäder kvar.

De områden som både pekats ut som lämpliga tjäderhabitat av HSI-indexet och där förekomst av tjäder noterats är återstående spillror av tidigare mycket större sammanhängande områden med tjädervänliga marker. I dessa och angränsande områden bör åtgärder med stöd av artskyddsförordningen och skogsvårdslagen vidtas för att skydda och stötta den kvarvarande tjäderstammen (Figur 6). Detta kan göras genom att i dessa områden bedriva ett tjädervänligt skogsbruk enligt rekommendationerna i ”Tjädern och skogsbruket – så kan de samsas” utgiven av BirdLife Sverige och genom att följa rekommendationerna i ”Skogsstyrelsens vägledning för tjäder”. **Det är inte tillräckligt att skogsbruket tar hänsyn till tjäderlekplatser. Man måste anlägga ett landskapsperspektiv på frågan och skydda hela tjädervänliga miljöer samt se till att det finns samband mellan dessa.**

Det är nödvändigt att söka samverkan med markägare och myndigheter om hur skogarna kan brukas så att dessa kvarvarande tjäderhabitat kan bibehållas och kanske förbättras. Det finns möjligheter till goda faunamiljöer och bättre markanvändning bland de alternativ till traktthyggesbruk och monokulturer som på senare tid fått alltmer uppmärksamhet. Den nya bestämmelsen att gran inte får planteras på tallmark bör också kunna bidra i positiv riktning.

Avverkningar i de utpekade habitaterna bör noga följas upp så att hänsyn tas till tjädernas behov både vid avverkning och andra skogsbruksåtgärder.

Insatsen våren 2022 bör följas upp med en komplettering kommande säsong, 2023, i de utpekade områden som inte besöktes under 2022.

SkOF bör utifrån resultaten:

- **Söka samverkan med Länsstyrelse, Skogsstyrelse och markägare för att diskutera förbättring av artskyddet i de tjädervänliga miljöer vi belagt och i detta anlägga ett landskapsperspektiv.**
- **Följa upp avverkningsanmälningar och agera för artskydd i de aktuella områdena.**
- **Under våren 2023 komplettera med inventering i de av modellen utpekade områden som inte besöktes 2022.**

Skog sydost om Eskilsjön, Hässleholms kommun

Foto: Thomas Johnsson

Litteratur

Green, M., Haas, F. & Lindström, Å. 2022. Övervakning av fåglarnas populationsutveckling. Årsrapport för 2021. – Rapport, Biologiska institutionen, Lunds Universitet. 89 pp.

Bengtsson K, Green M. Skånes fågelatlas. 2013. SkOF, Vellinge.

Johansson C, 2015. Tjädern och skogsbruket – så kan de samsas. Sveriges Ornitologiska Förening, Birdlife Sverige.

Johansson C, Hellenberg J. 2017. Tjädern – En kunskapssammanställning. Sveriges Ornitologiska Förening, BirdLife Sverige.

Johansson J. 2015. Tjäderskogar och orrmyrar - ett landskapsperspektiv på Nordskånes skogsbygd. LONA-projekt, Hässleholms och Örkelljunga kommuner.

Thulin C-G, Sörhammar M & Bohlin J. 2022. Black Stork Back: Species distribution model predictions of potential habitats for Black Stork *Ciconia nigra* in Sweden. *Ornis Svecica* 32: 14–25. <https://doi.org/10.34080/os.v32.22081>

Länsstyrelsen i Jönköping. 2014. Satellitbildsbaserad analys av skogslandskapets gröna infrastruktur med tjäder som modellart. Länsstyrelsen i Jönköping, Meddelande nr 2014:20.

Länsstyrelsen i Jönköping. 2016. Satellitbildsbaserad analys av skogslandskapets gröna infrastruktur 1985-2014 - med tjäder som modellart. Länsstyrelsen i Jönköping, Meddelande nr 2016:04.

Orlikowska E, Mikusinski G, 2022. Projekt gällande habitatmodellering av tretåig hackspett i Norrbotten, Västerbotten, Jämtland, Västernorrland, Dalarna, Gävleborg, Värmland, Örebro Västmanland, och Uppsala län. Rapport BirdLife Sverige och Sveriges lantbruksuniversitet.

Ottosson, U., Ottvall, R., Elmberg, J., Green, M., Gustafsson, R., Haas, F., Holmqvist, N., Lindström, Å., Nilsson, L., Svensson, M., Svensson, S. & Tjernberg, M. 2012. Fåglarna i Sverige – antal och förekomst. – SOF, Halmstad.

<https://cdn.birdlife.se/wp-content/uploads/2021/09/2-Hantera-tjaderlekplatser-och-dess-upptagningsomraden.pdf>

Tjäderspillning

Foto: Janne Johansson

Bilaga resultattabeller

Tabell 1. Resultat av tjäderinventering i Örkelljunga kommun 2022. Alla lokaler har besökts vid minst ett, ofta flera tillfällen under perioden 2022-03-12--05-13. (Habitatindex: 1=röd (hög sannolikhet), 2=grön (mellansannolikhet), 3=gul (lägre sannolikhet))

Lokal; Koordinater	Besöksdatum	HSI index	Personer *besökstid	Spillning	Höna	Tupp	Kommentar; Initialer inventerare
<i>HSI utpekade lokaler</i>							
Stensmyr 56.31334 N 13.51085 Ö	18/3	1-2	6*6	1		1	Tjäderspillning + uppflygande tupp , dubbeltrast; PC + delar av SkOF's skogsgrupp
	19/3		2*1	1		1-2	Hittar spillning , inslag med tuvull; VR, EP
	27/3		1*?	1			Stöter tjädertupp 2 gångar, troligen två olika; PC
	17/4		3*		2		Två tjäderhönor skräms upp nära Bokholmen; JJ m fl <i>Orre finns</i>
Ramnamossen (Sjöholma) 56.29844 N 13.44167 Ö	23/3	0	1*2	0			Tofsmes; JJ
	10/4		1*3	0			Tofsmes, rådjur käkar tuvull; JJ
	28/4		1*3	0			Kvällslyssna vid (fd) lekplats – INGET; JJ
Fäjemyr, norr Värsjö 56.33576 N 13.49506 Ö	28/3	3	1*5	0			Långvandring i utsträckt myrkomplex, tofsmes; JJ
	16/4		1*7	0			Långvandring, men inga tjäderspår, taltita; JJ
Flåssmyr (söder) 56.36410 N 13.51583 Ö	17/4	1-2	2*3	0	1		Tofsmes, taltita, uppskrämd tjäderhöna i söder; BH, JJ
	26/4		1*2	0			Kvällslyssna vid (fd) lekplats – INGET; JJ <i>Orre finns</i>
Yxenhultsskogen , 56.40348 N 13.55017 Ö	20/4	3	1*3	0			Myrkomplex kring länsgränsen, taltita; JJ
Svenskemyr 56.41248 N 13.47936 Ö	14/3	2	1*3	0			Tjädervänlig miljö i SV, Skåne – dock inga spår; KAJ
	23/4		1*	0			Inga spår efter tjäder; PC <i>Orre finns</i>

Fagerhultamosse n 56.40402 N 13.46410 Ö	9/4 17/4 30/4	2-3	5*3 1*3 2*2	0 1	 1	 1 kv	Exkursion, myrväg anlagd förra året. Skogssnäppa tofsmes; ÖbN Tjäderhöna och äldre spillning; JA Kvällslyssna – spel från 1 tupp ute på mossen
Smedhultamoss en 56.39535 N 13.36991 Ö	21/4 9/5	0,2,(3)	1*3 3*2	0 0	 1		Inga spår efter tjäder trots god tillgång på tuvullsblom. Kvällslyssna vid (fd) lekplats – INGEN tupp, dock uppskrämd höna; BH, LP, JJ Orre finns
Brötarna 56.38621 N 13.36038 Ö	11/5 13/5	0,2,(3)	1*1 1*2				Inga spår efter tjäder, sjungande talltita; JJ Kvällslyssna vid (fd) mindre lekplats – INGEN tupp
Långalts myr 56.36570 N 13.33952 Ö	26/3	0,3	1*2	0			Inga spår efter tjäder, tofsmes; PC Orre finns, enstaka
Skrikamyren (Långalts myr) 56.36554 N 13.36390 Ö	26/3 30/4	0,3	1*1 1*	 1			Inga spår; PC Spillning vid natträdd för tjäderhöna, vintern; PC
Sänkesmossen (Långalts myr) 56.36554 N 13.36390 Ö	10/4 1/5	1-3	1* 1*	0 0			Inga spår efter tjäder; PC Inga spår efter tjäder; PC
<i>Ej besökta HSI utpekade lokaler</i>							
Stora Ömosse NV Bjärabygget, 56,31343N, 13,27884Ö							
<i>Lokaler ej utpekade av HSI indexet</i>							

Fluge sjö mm 56.25567 N 13.30953 Ö	23/3	0	3*3	0			Mest kring Fluge sjö, tofsmes, mkt älgsp; BH, EP, JJ
	10/4		1*2	0			Mest kring Fluge sjö, talltita, tofsmes; BH
	14/4		1*3	1			Längre söderut, enstaka spillning hittades; JJ
Orrhanamossen 56.40402 N 13.46410 Ö	12/3	0	1*	0			Inga spår efter tjäder; PC
	29/4		1*	(1)			Möjligen någon vinterspillning efter tjäderhöna; PC
Liamossen 56.39944 N 13.43042 Ö	7/5	0	1*2	0			Inga spår efter tjäder hittades; PC <i>Orre</i> finns
Svinabromyren mfl 56.35161 N 13.41310 Ö	3/4	0	1*4	0			Långvandring, långsträckta, olikartade myrkomplex, inga spår av tjäder; JJ
	22/4		1*3	0			Långvandring, inga spår efter tjäder, tofsmes; JJ
Gårdsjön, mosse 56.34918 N 13.39494 Ö	8/5	0	1*				Inga spår efter tjäder; PC
Sonnarpsmossen 56.34918 N 13.39494 Ö	13/4	0	1*3	0			Inga spår efter tjäder; JJ
Mosse NV Västrarp + Bredemosse 56.34918 N 13.39494 Ö	31/3	0	1*4	0			Inga spår efter tjäder; JJ
	24/4		1*4	0			Inga spår efter tjäder; JJ

Inventerare: EP-Eva Persson, VR-Viktoria Rosby, PC-Patric Carlsson, BH-Björn Herrlund, JJ-Janne Johansson, KAJ-Kurt Arne Johansson, JA-Jörgen Andersson, LP-Lennart Persson

Tabell 2. Resultat av tjäderinventering i Hässleholms kommun 2022. Alla lokaler har besökts vid minst ett tillfälle under våren 2022. (Habitatindex: 1=röd, 2=grön, 3=gul)

Lokal; Koordinater	Besök sdatum	Habitatindex	Pers ner *besö kstid	Spillning	Höna	Tupp	Kommentar; Initialer inventerare
<i>HSI utpekade lokaler</i>							

1,5 km SV Eskilssjön, (56, 39500 N, 13, 61000 Ö)		1	1*4	0	0	0	
1 km SO Eskilssjön		1	1*3,5	0	0	0	
Ö Flåssmyr via Hjortholmen till Frostmossen, (56, 37200 N, 13, 54500 Ö)		1	1*7,5	0	0	1	Tupp observerad vid Hjortholmen
Stensmyr, (56, 31500 N, 13, 52000 Ö)		1		0	0	0	
<i>Ej besökta HSI utpekade lokaler</i>							Dessa lokaler bör besökas nästa vår
Ost Bökholm, 56,40599N, 13,61481Ö							
Gylet, NO Oretorp, 56,36981N, 13, 64978Ö							
Jägarehemmet, 56,38025N, 13, 67539Ö							
Fäjemyr norra delen, Tidemanstorp 56,28504N, 13,56617Ö							
Snickaretorp, Ost Hårsjö, 56,30991N, 13,60977Ö							
Surbrunnen, NÖ Gundrastorp, 56,37757N, 13,72971Ö	2022- 04-10					1	Obs i artportalen
Häss Killa, V Norreskog, 56,38428N, 13,75002Ö							

Boamy, Ost Djupadal, 56,33228N, 13,79742Ö							
Lokaler ej utpekade av HSI indexet							
Svalemosse, NV Skuddarp, 56,07105N, 13,52349Ö							Höörs kommun. Finns flera tjäderobsar mellan N Rörm och Tyringe vintern 2022

Inventerare: TJ-Thomas Johnsson

Tabell 3. Resultat av tjäderinventering i Osby kommun 2022. Alla lokaler har besökts vid ett tillfälle under perioden 2022-04-12—05-23. (HSI-index: 1=röd, 2=grön, 3=gul)

Lokal; Koordinater	Besök sdatum	HSI- index	Perso ner *besö kstid	Spillni ng	Höna	Tupp	Kommentar; Initialer inventerare
HSI utpekade lokaler							
Grims myr (V Visseltofta); 56,43983 N, 13,82836 Ö	23/5	1	2*1	1	0	0	Sen eftermiddag, gick in från NO, tallbarrspillning*3; TA, PM
Blackatorpsmos sen (Ö Loshult); 56,49589 N, 14, 16687 Ö	6/5	1	3*3	1	0	0	Förmiddag, V mittdelen av mossen, 1 tallbarrspillning; IP, BH, PM
Källstorpsmosse n (Ö Loshult); 56,49571 N, 14,14769 Ö	6/5	2	3*1	0	0	0	Längs gamla järnvägen; IP, BH, PM
Tyringemossen (N Hökön); 56,48444 N, 14,21553 Ö	6/5	2	3*1	0	0	0	V delen, sen eftermiddag; IP, BH, PM
Vysslemyr; 56, 44188 N, 14,15353 Ö	12/4	1	4*3	1	0	0	SV sidan av myren, tallbarrspillning*2, IN, IP, JJ, PM
Svinömyr; 56,44056 N; 14,18630 Ö	12/4	2	4*1	0	0	0	S delen; IN, IP, JJ, PM

Uggletorpsmossen; 56,44994 N, 14,22156 Ö och 56,44080 N, 14,22109 Ö	26/4	1	2*5	0	0	0	Vi besökte både centrala och södra delen av mossen; IN, PM
N Duvhults stenbrott (N/NV Bagaretorpet); 56,45014 N, 14,36049 Ö	9/5	1	3*2	0	0	0	IN, TA, PM
Mellan N Duvhult och Tostaholm; 56,43901 N, 14,37412 Ö	9/5	2	3*2	1	0	2	Småbruten mosse; IN, TA, PM
S Rumpeboda och NV Kätteboda; 56,44386 N, 14,43458 Ö och 56,44079 N, 14,42914 Ö	23/5	2	2*2	0	0 (2)	0	Fynd av stort bröstben och fjäder. Slagen tjäder?; TA, PM (fynd av två hönor i artportalen ca 2 km ssv lokalen)
Klampagylet; 56,43462 N, 14,45846 Ö	23/5	2	2*1	1	0	0	TA, PM
Klaragyl N Simontorp; 56,45475 N, 14,49167 Ö		3	2*2	1	1	1	Stötte först höna, 200 m senare tupp; TA, PM
Östra Göinge kommun							
Simontorpamyren; 56,35316 N, 14,21110 Ö	11/5	1	3*2	0	0	0 (1)	TA, IP, PM (uppgift från Anders Ekstrand och artportalen 2022-01-04)
Svaleholmsmyren; 56,35465 N, 14,29321 Ö	11/5	1	3*2	1	0	0	Fjäderrester av slagen tjädertupp?; TA, IP, PM
<i>Ej besökta HSI utpekade lokaler</i>							Dessa lokaler bör besökas nästa vår
Olstorpet, 56,44395N, 14,01414Ö	2022-03-29			1		1	Ej besökt, tupp och spillningsfynd mars 2022 i artportalen <1 km från HSI området,
Rynnarpa mosse							Ej besökt
Lademyr							Ej besökt
Tyga myr							Ej besökt

Lokaler ej utpekade av HSI indexet							
Vägen mellan Boalt och Mölleröd.					3		har setts tre tjäderhönor (uppgift från Anders Ekstrand)
Norrmansmyr öster om Boalt						1	har setts en tjädertupp (uppgift från Anders Ekstrand)
Örnanäs kulturresevat						1	har setts en tjäder (uppgift från Anders Ekstrand)

Inventerare: TA-Thomas Arnström, BH-Bengt Hertzman, JJ-Janne Johansson, IN-Ingvar Nilsson, PM-Per Muhr, IP- Ingmar Paulsson.

SkOF:s skoggrupp träffas 2022-06-16

Foto: Thomas Johnsson

